

Türkiye ile Irak arasında imza edilen Dostluk ve İyi komşuluk Andlaşması ile bu Andlaşmaya ek Protokol ve Sözleşmelerin onanması hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilâm : 12 . IX . 1947 - Sayı : 6705)

No.
5180

Kabul tarihi
5 . IX . 1947

BİRİNCİ MADDE — Ankara'da 29 Mart 1946 tarihinde, Türkiye ve Irak Hükümetlerinin yetkili temsilcileri arasında imzalanmış bulunan Dostluk ve İyi komşuluk Andlaşması ile bu Andlaşmaya ek 6 Protokol, Suçluların geri verilmesi Sözleşmesi, Hukuk, Ceza ve Ticaret işlerine ilişkili Adli Yardım Sözleşmesi ve ekleri kabul edilmiş ve onanmıştır.

İKİNCİ MADDE — 1 nci maddede sözü geçen Andlaşma ile ekleri Protokollar, bu Andlaşmaya ait onama belgelerinin alınıp verilmesiyle;

Suçluların geri verilmesi Sözleşmesi ile Hukuk, Ceza ve Ticaret işlerine ilişkili Adli Yardım Sözleşmesi bunlara ait onama belgelerinin alınıp verilmesinden on beş gün sonra yürürlüğe girer.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Bu kanunu Adalet, İçişleri, Dışişleri, Millî Eğitim, Ticaret, Ekonomi, Ulaştırma, Gümrük ve Tekel Bakanları yürütür.

6 Eylül 1947

TÜRKİYE İLE İRAK ARASINDA DOSTLUK VE İYİ KOMŞULUK ANDLAŞMASI

Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselans İsmet İnönü ve Irak Kırallığı Naibi Altes Prens Abdülilâh

Türkiye ve Irak arasında kurulu bulunan pek uğurlu dostluk ve iyi komşuluk münasebetlerini ve iki millet arasında yüzyıllardır süre gelen kaynaşmayı ve kardeşlik bağlarını daha çok kuvvetlendirmek amacıyla hareket ederek.

Her iki memleketin barış ve güvenlik ülkelerini bütün dünya ve hususiyle Orta Doğu milletlerinin barış ve güvenliğinde aramağı dış siyasetlerinin değişmez temeli sayarak, bu defa San-Fransisko'da imzalanan ve milletlerarası dayanışmayı geliştirmek hedefini güden Birleşmiş Milletler Andlaşmasının hükümlerinin kendi amaçlarını sağlamlaştırdığını ve kendilerine bu yoldaki emeklerine devam için yeni bir hız almak imkânını kazandırdığını görmekle mutlu olarak,

Gerçek bir yakınlaşmanın ekonomi alanında gösterilecek karşılıklı anlayış ve yardımlaşma ile daha da kolaylaşmış olacağını göz önünde tutarak,

Birleşmiş Milletler Andlaşmasının yukarda anılan prensiplerini uygulamak yolunda ilk adımı atabilmek şerefini elde etmekten duyacakları haklı sevinici hesaba katarak ve Andlaşmadan doğan taahhütlerine sadık kalmak azmiyle hareket ederek,

Yukarda belirtilen düşüncelerin tümünü gerçekleştirebilecek bir andlaşma yapmak gerektiğine inanmışlar ve bu maksatla aşağıda adları yazılı temsilcileri tâyin etmişlerdir:

Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselans İsmet İnönü:

Ekselans Hasan Saka

Trabzon Milletvekili, Dışişleri Bakanı

Ekselans Feridun Cemal Erkin

Dışişleri Bakanlığı Umumi kâtibi, Büyük Elçi

Irak Kırallığı Naibi Altes Prens Abdülilâh:

Ekselans Al Farık Nuri Essad

Ayan Meclisi Başkanı, Rafidain Nişanının 1. nei rütbesini hâmil

Ekselans Abdülilâh Hafıdh

Saylavlar Meclisi Üyesi

Bu temsilciler usulüne uygun yetki belgelerini gösterdikten sonra aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde — 1

Andlaşan Taraflar birbirinin ülke bütünlüğüne ve 1926 tarihli Andlaşma ile belirtilmiş ve çizilmiş olan aralarındaki hududa riayet etmeyi taahhüt ederler.

Madde — 2

Andlaşan Taraflar birbirinin işlerine karışmaktan kesin olarak kaçınma politikası gütmeyi taahhüt ederler.

Madde — 3

Andlaşan Taraflar, kendilerinin ilgili oldukları, genel mahiyette milletlerarası meselelerde ve hususiyle bölgesel mahiyetteki meselelerde birbirleriyle danışmayı ve bu hususlarda güttükleri politikada birbirlerine Birleşmiş Milletler Andlaşması çerçevesi içinde tam bir yardım ve işbirliği sağlamayı taahhüt ederler.

Madde — 4

Andlaşan Taraflar, Taraflardan birinin ülke bütünlüğüne veyahut hudut dokunulmazlığına

karşı herhangi bir saldırma tehlikesi görüldüğünde veya saldırma yapıldığında Birleşmiş Milletler Teşkilâtının yetkili organına hemen haber vermeyi taahhüt ederler.

Madde — 5

Andlaşan Taraflar aralarında çıkacak bütün anlaşmazlıkları Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 33. neü maddesi hükümlerine uyan barış yollarıyla çözmeyi ve bu yollarda çözemedikleri herhangi bir anlaşmazlığı, anılan Andlaşmanın 37 nci maddesi hükümlerine uyarak, Güvenlik Meclisine götürmeyi taahhüt ederler.

Aynı suretle, Andlaşan Taraflar gerek kendilerinden biri ile üçüncü komşu Devlet, gerekse iki komşu Devlet arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların da aynı hükümlere göre çözümlenmesini sağlamak için bütün gayretleriyle çalışmayı taahhüt ederler.

Madde — 6

Andlaşan Taraflar, bu Andlaşmanın ruhuna uygun olarak aralarındaki işbirliğini, münasebetlerinin her alanında, gerçekleştirmek amacı ile bu Andlaşmanın ayrılmaz parçaları olmak üzere aşağıdaki Protokolleri kabul etmişlerdir:

- 1 Numaralı Ek Protokol : Dicle, Fırat ve kolları sularının düzene konması Protokolü.
- 2 Numaralı Ek Protokol : Güvenlik işlerinde karşılıklı yardımlaşma Protokolü.
- 3 Numaralı Ek Protokol : Eğitim, Öğretim ve Kültür İşbirliği Protokolü.
- 4 Numaralı Ek Protokol : Posta, Telgraf ve Telefon Protokolü.
- 5 Numaralı Ek Protokol : Ekonomi İşleri Protokolü.
- 6 Numaralı Ek Protokol : Hudut Protokolü.

Andlaşan Taraflar aynı zamanda aşağıdaki Sözleşmeleri de imzalamışlardır:

Suçluların geri verilmesi Sözleşmesi.

Hukuk, Ceza ve Ticaret işlerine ilişkili Adli Yardım Sözleşmesi.

Madde — 7

Bu Andlaşma sınırsız bir süre için yapılmış olup andlaşan taraflardan birinin isteğiyle her beş yıl sonunda gözden geçirilebilecektir.

Bu Andlaşma, Taraflarca onanacak ve onama belgeleri en kısa bir süre içinde Bağdat'da alınıp verilecektir.

Ankara'da yirmi dokuz Mart Bin Dokuzyüz Kırk Altı tarihinde üç eşyazı olarak Arapça, Türkçe ve Fransızca yapılan bu Andlaşmanın anlaşmazlık halinde Fransızcasına başvurulacaktır.

Hasan Saka
Feridun Cemal Erkin

Nuri Essaid
Abdüütâh

1 Numaralı Ek Protokol**DİCLE, FIRAT VE KOLLARI SULARININ DÜZENE KONMASI PROTOKOLÜ**

Türkiye ve Irak,

Düzcün su alma ve yıllık taşkınlar sırasında su basma tehlikesini önlemek amacıyla akımın düzene konması için Dicle ve Fırat kolları üzerinde korunma araçları yapılmasının Irak için olan önemini gördükleri,

Yapılacak ve bütün harcamaları Irak tarafından yüklenilecek bent ve benzeri yapılar için en uygun yerlerin, araştırmalar sonunda, Türk toprağı içinde bulunmasını umdukları,

Anılan nehirlerin akımını kaydetmek maksadiyle Türk toprağı içinde daimî gözetleme istasyonları kurulması ve böylece elde edilecek kayıtların düzgünce Irak'a ulaştırılması gerektiğı hususunda da anlaşmışlardır,

Ve bu gibi nehirler üzerinde yapılacak korunma araçlarının mümkün olduğu kadar ve her iki memleketin memfaatlerine uygun olarak sulama ve sudan elektrik kuvveti elde etme maksatlarına uyar bir şekilde yapılması prensipini kabul eyledikleri için,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır :

Madde — 1

Irak, Dicle ve Fırat ve kolları üzerinde yapılması gerekli görülecek bentler, gözetleme istasyonları ve başka yapılar için yerler seçilmesini ve bu hususta gerekli plânların hazırlanmasını mümkün kılacak araştırmalar yapmak, arazi ölçmek ve hidrolik, jeolojik ve diğer bilgileri toplamak amacıyla kendi hizmetinde teknisiyenleri mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda Türkiye'ye gönderebilecektir.

Yapılan arazi ölçmeleri sonucuna göre çıkarılacak haritalar yetkili Türk kurumları tarafından hazırlanacaktır.

Bu maddede sözü geçen işlerin gerektirdiğı bütün harcamaları Irak ödeyecektir.

Madde — 2

Anılan teknisiyenler Türk teknisiyenleriyle birlikte çalışacak ve Türkiye bunların görülmesi gereken yerlere gitmelerine izin verecek ve işlerini bitirmeleri için gerekli bilgileri, yardımı ve kolaylıkları sağlayacaktır.

Madde — 3

Türkiye daimî gözetleme istasyonları kuracak ve işletme ve bakımlarını temin eyliyecektir. Bu istasyonların işletme giderleri, bu Protokolün yürürlüğe girdiğı tarihten başlayarak Türkiye ve Irak tarafından yarı yarıya ödenecektir.

Daimî gözetleme istasyonları Türk ve Iraklı teknisiyenler tarafından belli aralıklarla denetlenecektir.

Taşkın zamanlarında her gün sabah saat 8'de yapılan nehir seviyesi gözetlemeleri Dicle üzerindeki Diyarbakır, Güzre ilâh. ve Fırat üzerindeki Keban, ilâh... gibi telgraf haberleşmesi mümkün olan istasyonlardan Irak'ca gösterilecek yetkili makamlara telgrafla bildirilecektir.

Taşkın zamanları dışındaki seviye gözetleme sonuçları 15 günlük bültenlerle aynı makamlara bildirilecektir.

Yukarıda sözü geçen bildirme giderlerini Irak ödeyecektir.

Madde — 4

Türkiye 1 nci maddede bildirilen araştırmalar sonunda aşağıdaki fıkrada sözü geçen Anlaşmaya uyarak, gerekli görülecek yapıların yapılmasını esas bakımından kabul eder.

Daimi gözetleme istasyonları dışındaki yapıların her biri, yer, gider, işletme ve bakım hususunda ve Türkiye'nin sulama ve enerji elde etme maksadiyle onlardan faydalanması bakımından ayrı bir Anlaşmaya konu teşkil eyleyecektir.

Madde — 5

Türkiye, iki nehirden birisi veya bunların kolları üzerindeki korunma araçlarına dair tasarılarını, bu yapıların mümkün olduğı kadar hem Türkiye hem Irak yararına uygun bir şekilde yapılması maksadiyle Irak'a haber vermeyi kabul eyles.

Madde — 6

Anlaşan Taraflardan her biri, bu Protokolün imzasından sonra, mümkün olduğı kadar kısa bir zamanda, bir temsilci tâyin edecektir. Temsilciler bu Protokol hükümlerinin yerine getirilmesiyle ilgili bütün meseleleri görüşecekler ve bu husustaiki tarafın haberleşmesine aracılık edeceklerdir.

Hasan Saka
Feridun Cemal Erkin

Nuri Essad
Abdüllâh

---

2 Numaralı Ek Protokol**GÜVENLİK İŞLERİNDE KARŞILIKLI YARDIMLAŞMA PROTOKOLÜ**

Madde — 1

Anlaşan Taraflardan her biri, kendi ülkesinden geçerek, öteki Tarafın ülkesine usulüne uygun ve geçerli pasaportu veya belgesi olmaksızın giren üçüncü bir Devlet uyruğı yabancıları, geri çevirdiklerinde kabul etmeyi taahhüt eder.

Madde — 2

Anlaşan Taraflardan biri, her hangi bir yabancıyı kendi memleketine göndermek isterse öteki Taraf bu hususta kendisinden istenecek geçiş iznini verecektir. Bu şahıs geçişe izin veren Taraf memleketinden çıkarılmazsa geçiş izni istemiş olan Taraf bu şahısı yeniden ülkesine alacaktır.

Madde — 3

Anlaşan Taraflardan herbirinin öteki Tarafın vatandaşı olup bir mahkeme hükmünce yahut ahlâk, sağık zabıtasınca, dilenciliğe dair mevzuat gereğince yahut Devletin iç veya dış güvenliğine dokunur sebeplerden ötürü veya yerli mevzuat hükümlerinden dolayı yurтта kalması yasaklanan şahısların ülkesinde yerleşmesine veya oturmasına engel olmaya yahut ülkesinden çıkarmaya hakkı vardır.

Ellerinde usulüne uygun ve geçerli pasaport veya çıkış ve giriş belgesi olmıyan şahıslar, yukarıki fıkrâ hükmü çevresine girmeseler de, kendilerine ihtar edildikten sonraki bir ay içinde usulüne uygun ve geçerli pasaport veya belge edinip göstermezlerse vatandaşı oldukları tarafa

lardan ve buralardaki çalışma, araştırma ve inceleme imkân ve araçlarından devamlı veya geçici olarak karşılıklı faydalanmak.

13. Ankara ve İstanbul üniversitelerindeki «Arap Dili ve Edebiyatı Enstitüleri» gibi Bağdat'da da bir «Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü» açmak.

14. İki memleket okullarının kuruluşlarını ve öğretim programlarını imkân derecesinde birleştirip yaklaştırmak çarelerini birlikte aramak.

15. İki memleketin bilim hayatı ve eğitim işleri üzerinde incelemelerde bulunmak için karşılıklı uzmanlar ve öğretmenler göndermek.

16. Kültür ve sanat işleri, spor ve izcilik dolayısıyla veya tatil ve inceleme gezisi yapmak üzere bir memlekettten ötekine gidecek öğretmen, uzman, artist ve öğrenci gruplarına Devlet taşınlarında indirilmiş tarife uygulamak ve kendilerinin Devlet yapılarında parasız konuklamalarını sağlamak.

17. İki memleket radyolarında Türkiye ve Irak saatleri ayırarak iki tarafın birbirlerini daha yakından tanımalarını sağlayacak yayımlarda bulunmak; gazete, dergi, sinema ve benzeri araçlarla iki memleketi birbirine tanıtıcı faydalı bilgiler yayımlamak.

18. Karşılıklı olarak resmî ve özel sanat (müzik, temsil ve resim) grupları için ziyaretler tertiplemek.

19. Karşılıklı veya birlikte olarak sanat, kültür ve teknik sergileri tertiplemek.

20. İki memleketin her çeşit kültür, bilim, spor yayımlarını ve kitaplık kataloglarıyla bibliyografalarını ilgili kurumlar arasında karşılıklı olarak değiştirmek.

21. İki memleketin mevzuatını ve Hükümet çalışmalarının gelişmesini belirten her çeşit yayımlarını ilgili Devlet kurumları arasında karşılıklı olarak değiştirmek.

22. Müze, kitaplık ve arşiv işlerinde uzmanlardan karşılıklı faydalanmak.

23. Eski eserlerden ve müzelik eşyalardan fazlalarını değiştirmek.

24. İki memlekette yapılan arkeoloji araştırmaları ve kazıları ve tarihî eserlerin onarma veya restore edilmesi işlerinde iki memleketin ilgili uzmanlarına haber vermek veya çalışmalara katılmaya çağırarak gerek yapılan işlerde, gerek elde edilen sonuçların değerlendirilmesinde karşılıklı işbirliğini sağlamak,

25. Kitaplıklarda mevcut yazmaların fotoğrafla kopyalarının alınmasına, geçici olarak resmî bir kitaplığa gönderilmesine ve fazla yazmaların değiştirilmesine karşılıklı olarak izin vermek.

26. Devlet arşivlerinde (şerî mahkeme sicilleri ve tapu kayıtları dâhil) bulunan her türlü belge ve kayıtlardan tarihi incelemeler için faydalanmak.

27. İslâm kültürünün ve iki memleket tarihinin diğer ortak taraflarının birlikte ve aynı anlayışla incelenmesini sağlayacak bilim toplantıları yapmak. İki memleketin bilim adamları arasında fikir işbirliğini sağlayarak birlikte yayımlarda bulunmak.

28. İki memlekette tertiplenen millî tören ve gösteriler yapılan bilim ve eğitim kongrelerine öteki memleketin temsilcilerini çağırarak.

Madde — 4

Bu Protokolün hükümlerini yerine getirmek ve her iki memleketin Millî Eğitim Bakanlarının Başkanlığında olmak üzere bir «Türkiye - Irak Eğitim İşbirliği Komisyonu» kurulacaktır. Bu Komisyonun üçü Türk ve üçü Iraklı altı üyesi bulunacak ve bunlardan bir Türk ve bir Iraklı üye komisyonun genel sekreterliğini ve komisyon toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda kendi Hükümetleri yanında Komisyonun temsilciliğini yapacaklardır.

Tarafların bu Komisyonda görevlendireceği üç üyeden birini o memleketin Dışişleri Bakanı ve diğer ikisiyle bu üç üyeden hangisinin Genel Sekreter olacağını Millî Eğitim Bakanı tâyin eder. İki memleketin Dışişleri Bakanları Komisyon için seçilen üyelerin adlarını ve kimliklerini, diplomaları yoluyla birbirlerine bildirirler.

Madde — 5

Türk - Irak İşbirliği Komisyonu, nöbetleşe Türkiye ve Irak'da olmak üzere yılda bir defa ve toplantının yapıldığı memleket Millî Eğitim Bakanının Başkanlığı altında toplanır. Komisyon, iki taraftan birinin konuşma konusunu önceden bildirerek göstereceği lüzum üzerine ve iki tarafın zamanı ve yeri hakkında uygun kalmaları şartıyla olağanüstü toplantılar da yapabilecektir.

Her toplantının görüşme tutanağı ve alınan kararlar bir rapor halinde yazılarak örnekleri iki memleketin Hükümet Başkanlarıyla Millî Eğitim Bakanlarına ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı Genel Sekreterine verilecektir.

Hasan Saka
Feridun Cemal Erkin

Nuri Essad
Abdülilâh

4 Numaralı Ek Protokol**POSTA, TELGRAF VE TELEFON PROTOKOLÜ**

Madde — 1

Anlaşan Tarafların yetkili makamları, memleketleri arasında alınıp verilen mektup postası maddelerine iç posta ücret tarifelerini karşılıklı olarak uygulamayı taahhüt ederler.

Madde — 2

Anlaşan Taraflar, servisleri arasında alınıp verilen kolilerle değerli mektup ve kutuların Halep - Telköçek - Nusaybin yolundan gönderilmesini sağlamak için gerekli teşebbüslerde bulunmayı taahhüt ederler.

Madde — 3

Türkiye, Ankara - Diyarbakır - Türk - Irak hududu, Irak, Bağdat ile Irak - Türk hududu arasında telgraf ve telefon kuran - Portörleriyle donanmış ve en modern donanımlı hattı işletmeye koymayı taahhüt ederler.

Yukarıda gösterilen hattın bitirilmesine ve kullanılmasına kadar Türk ve Irak yetkili makamları, şimdiki hat üzerinden Diyarbakır'la Musul arasında düzgün bir işletme sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alacaklardır. Irak, Türkiye ile Irak arasında Suriye üzerinden telefon görüşmelerini sağlamak üzere, Türkiye Posta İdaresi tarafından Suriye Telefon İdaresine yapılmış olan başvurmayı destekliyecektir.

Madde — 4

Anlaşan Tarafların yetkili makamları, Devlet ve Basın telgrafları ücretlerinde karşılıklı olarak % 50 indirme yapmayı taahhüt ederler.

Üçüncü maddede sözü geçen hattın işletmeye açılmasından sonra bu nispetin Basın telgrafları için 2/3 e indirilmesi de gözönünde tutulabilecektir.

Bu Protokotun uygulamaa şekil ve şartları ve servis bakımından alınması gerekli tedbirler Anlaşan Tarafların yetkili makanelerine uyularak belirtilecektir.

Hasan Saka
Feridun Cemal Erkin

Nuri Essaid
Abdulilâh

5 numarlı ek protokol

EKONOMİ İŞLERİ PROTOKOLÜ

Anlaşan Taraflar; ileride, ekonomi alanında. iki memleket arasında daha sıkı bir şekilde çalışmayı ve işbirliğini sağlayacak gerekli şartları gerçekleştirmek isteğiyle aşağıdaki hususlarda uyuşmuşlardır :

Bölüm : I

Karma Ekonomi Komisyonu

Madde — 1

Bir Karma Ekonomi Komisyonu kurulacak, bu komisyon. işbu protokolün 1, 2, 3, 4 ve 5 nci bölümlerindeki hükümler ile 1 ve 4 numaralı ek protokollerin hükümlerinde gösterilen hususların ne şekilde uygulanacağı ve bu hükümlerin daha tam bir şekilde girmesi için neler lâzımgeleceği hakkında beraberce tasarılar hazırlayarak bunları iki Taraf Hükümetlerinin inceleme ve onamasına sunmak üzere. belli aralıklarla toplantılar yapacaktır.

Madde — 2

Karma Ekonomi Komisyonunun komiteleri şunlardır:

1. Ticaret, Gümrük ve Maliye Komitesi.
2. Turizm Komitesi.
3. Ulaştırma ve Limanlar Komitesi.
4. Dicle ve Fırat nehirleri sularının düzene konması Komitesi.

Madde — 3

Karma Ekonomi Komisyonunun veya Komitelerinden herhangi birinin toplanacağı yer ve tarihi Anlaşan Taraflardan birinin diplomasi yoluyla yapacağı istem üzerine iki Hükümet arasında belirtilecektir.

Bölüm : II

Gümrük İşleri

Tek madde

Anlaşan Taraflardan herbiri, öteki Taraf menseli olan ve oradan gelen mallar üzerinden gümrük resminin kaldırılmasını veya bu malların geniş bir indirmeden faydalandırılmasını ta-

ahhüt ederler. Bu indirme, bugün uygulanmakta olan en aşağı gümrük tarifesi üzerinden veya Lozan Andlaşması gereğince Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış memleketlerden olmıyan diğer memleketlere ileride uygulanacak tarife üzerinden hesaplanacaktır.

Anlaşan Taraflardan biri, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış olan memleketlerden birine, birineci fıkrada sözü geçen indirmeden daha elverişli bir indirme yaparsa bu azaltma kendiliğinden öteki Tarafa uygulanacaktır.

Bölüm : III

Banka ve Maliye İşleri

Tek madde

Türkiye ve Irak her iki memlekette yürürlükte olan genel hükümlerin çevresi içinde, Türk ve Irak Ticaret ve Banka Kurumlarının aralarındaki münasebetlerin artmasını ve kendi ülkeleri üzerinde Türk ve Irak ortak sermayeli ticaret ve banka kurumlarının kurulması ve yerleşmesini kolaylaştırılacaktır.

Bölüm : IV

Turizm İşleri

Tek madde

Anlaşan Taraflar, memleketlerindeki turizmi geliştirmek amacıyla:

1. İki memleket arasında ve öteki memleketlerle turizmin gelişmesi için ortaklaşa bir propagandanın yapılıp düzenlenmesini.

2. Turistlerin özlük ve turistik eşyasına ait gümrük, yolcu yoklama ve işlemlerini sadeleştirmek ve benzerlik imkânlarını araştırmak üzere bu husustaki mevzuatlarını alıp vermeyi ve inceleyerek bir birleştirme tasarısı hazırlamayı.

3. Her iki Taraf turing ve otomobil kulüpleriyle kurulacak olan turizm büroları veyahut Konsoloslukları adına gönderilecek turizm propagandası hakkındaki malzemenin gümrük resminden istisnasını,

4. İki memleket vatandaşlarından ellerinde turist kartı bulunanlara seyahat kolaylıklarından ve taşıma tarifesindeki indirmelerden karşılıklı olarak faydalandırmayı,

5. Türkiye'den Irak'a ve Irak'dan Türkiye'ye yapılacak seyahatlerin taşıt ücretlerinin ödenmesi bakımından memleket içinde seyahatler gibi sayılmasını ve Türk turistlerinin Irak'da, Irak turistlerinin de Türkiye'deki ikamet harcamalarının ödenmesi için karşılıklı transfer kolaylığı gösterilmesini,

6. Otel, pansiyon ve lokanta fiyatları üzerindeki denetlemenin artırılmasını,

7. Gerek Anlaşan Taraflar arasında, gerekse öteki memleketlerden Anlaşan Taraflar memleketlerine yapılacak turist ve öğrenci seyahatlerini düzenleyecek, turizm propagandası için malzeme dağıtacak, her iki Taraf taşıt biletlerini satacak turistik propaganda bürolarının Anlaşan Taraflar ülkesinde tek başına veya öteki memleketlerde ortaklaşa kurulmasını,

8. Öteki Tarafın vatandaşlarına bir Tarafın ülkesine giriş ve çıkışlarında ve bu ülkede ikametleri sırasında kolaylıklar gösterilmesi ve yardımda bulunulması hususunda yetkili makamlar gereken emirlerin verilmesini ve memleketlerinde yürürlükte olan kanunlara göre bir Tarafın vatandaşlarının öteki Tarafın ülkesinde serbestçe dolaşmalarını sağlamayı,

9. Turizme dair Milletlerarası Sözleşmelere katılmak yukarıdaki tedbirlerden beklenen gelişimin gerçekleştirilmesine yardım edeceği cihetle, bu hususta gerekli teşebbüslerde bulunmayı kararlaştırmışlardır.

Bölüm : V

Liman İşleri

Tek Madde

Anlaşan Taraflar, en kısa bir süre içinde, İskenderun ve Basra limanlarında karşılıklı olarak tanyacakları yükleme, boşaltma, antrepo, transit, serbest bölge ve benzeri kolaylıklar hususunda hemen incelemelere girişmeyi ve bu incelemeleri mümkün olduğu kadar çabuk bitirerek sözü geçen kolaylıkları sağlayacak hükümleri toplıyan ve bu Protokolü tamamlayan başka bir Protokol imzalamayı kararlaştırmışlardır.

Hasan Saka
Feridun Cemal Erkin

Nuri Essad
dulilâh

6 Numaralı Ek Protokol

HUDUT PROTOKOLÜ

Birinci bölüm

Madde — 1

Anlaşan Taraflar iki memleket arasındaki hududun her iki yanında 75 er kilometrelik bir bölgede çıkacak ve hudut münasebetlerinin ahengini bozacak mahiyetteki her türlü olay ve anlaşmazlığın çözümlenmesini, bu Protokolda belirtilen şartlara göre, sağlamak hususunda uyuşmuşlardır.

İkinci bölüm

Hudut makamları

Madde — 2

Bu maksatla, Anlaşan Taraflar birinci bölümde yüklenilen taahhütleri kendi sorumluları altında yerine getirmekle aşağıdaki memurları görevlendirmişlerdir :

Türkiye Cumhuriyeti tarafından :

— Birinci derecede: Kaymakamlar veya ikinci derece makamları tarafından tâyin edilen memurlar;

— İkinci derecede: Valiler veya vekilleri;

Irak Kırallığı tarafından :

— Birinci derecede Hükümetin tâyin edeceği memurlar;

— İkinci derecede : Mutasarrıflar veya Hükümetin tâyin edeceği memurlar.

10 neu maddede gösterilen diplomasi yoluyla bildirme dışında hudut makamlarından her biri bir hudut makamına yeni bir memur getirilmesi veya bir vekil tâyini işini karşiki hudut makamlarına en kısa süre içinde doğrudan doğruya bildirecektir.

Madde — 3

2 nci maddede adı geçen makamlar bu Protokolda gösterilen şartlar içinde incelemeye memur

oldukları olay ve anlaşmazlıkların çözümlenmesini sağlamak için nöbetleşe Türkiye ve Irak Topraklarında birleşeceklerdir.

A) Birinci derecedeki makamlar bu toplantılarını her üç ayın ilk haftasında yapacaklardır. Bu makamlardan her birinin hudut bölgesinde güvenliğe memur teşkillerden birine dâhil ve sadece danışma oyu verebilecek bir subayı ve bir tercüman kâtibini yanında bulundurmaya hakkı olmaktadır.

Birinci derecede makamlar birinin veya ötekinin isteğiyle olağanüstü toplantılar da yapabileceklerdir. Hudut makamları tasarlanan toplantının günü, saatini, yerini ve gündemini her toplantıdan önce ve 48 saatten aşağı olmayacak bir süre içinde yazı ile bildireceklerdir. Hudut makamları, gerekince birinci derecede toplantıda şikâyetçileri, zarar görenleri, tanıkları ve ilgililerin çağıracağı uzmanları dinleyebileceklerdir.

B) İkinci derece makamları senede iki defa toplanacaklardır.

İkinci derece hudut makamları sadece danışma oyu verebilmek üzere yanlarında eşit sayıda subay veya kamu hizmetleri memuru ve kendilerine lüzumlu kâtip ve tercümanlar bulundurabileceklerdir.

Adı geçen makamlar tasarlanan toplantıdan enaz 15 gün önce toplantı günü, saati ve yeri hakkında anlaşacaklar ve yanlarındakilerin ad ve ünvanlarını ve toplantı gündemini birbirlerine bildireceklerdir.

Hudut makamları toplantılarından her biri için ikisi Türkçe ve ikisi Arapça olmak üzere dört aslı eşyazıdan ibaret birer tutanak yazacaklardır.

Madde — 4

Birinci derece hudut makamları gerekli soruşturmayı yerinde yapmayı oybirliğiyle kararlaştırabilirler. Yerinde soruşturma ancak hududun iki yanında 3'er kilometrelik bir bölgede yapılacaktır. Soruşturma için gerektiği takdirde hudut makamları şikâyetçileri, zarar görenleri, tanıkları ve anlaşmazlıkta ilgili olanlarla çağırılan uzmanları yanlarına alabileceklerdir. Soruşturmanın neticeleri biri Türkçe öteki Arapça iki aslı eşyazı olarak yazılan bir tutanağa geçirilecektir. Kendi bulunamayacaksa, hudut makamı bu toplantılarda ad ve ünvanları karşılıklı makama önceden bildirilecek olan bir subay veya memur tarafından yerinde temsil edilebilecektir.

Madde — 5

Bütün hudut olay ve anlaşmazlıkları ilkönce Anlaşan Tarafların birinci derece makamlarınca incelenip çözülecektir.

Bu makamların, üzerinde anlaşamadıkları meseleler, her iki Tarafın ikinci derece hudut makamlarının inceleme ve çözümüne sunulacaktır.

Madde — 6

3'ncü maddede tâyin olunan makamların çalışmaları arasında ahenk kurmak üzere Anlaşan Taraflar, iki Taraftan her birinin eşit sayıda Temsilcilerinden kurulacak bir Türkiye - Irak Daimî Hudut Komisyonu teşkil edeceklerdir.

Bu kurul yılda en az bir defa ve işler gerektirirse daha sık olmak üzere nöbetleşe Türkiye ve Irak'da toplanacaktır.

Çağırılı, gelecek toplantının olacağı memleket üst makamı tarafından yapılacaktır.

Anlaşan Taraflar toplantının yer ve tarihini diplomasi yoluyla kararlaştıracaklar, toplantı tarihinden en az bir ay önce temsilcilerin ad ve ünvanlarını ve gündeme koymak istedikleri meseleleri aynı yolla birbirlerine bildireceklerdir.

Türkiye - Irak Daimî Hudut Komisyonunun ilk toplantısı bu Protokolün yürürlüğe girmesinden en geç altı ay sonra Irak toprağında aktebilecektir.

Daimî Komisyon, birinci ve ikinci derece hudut makamları arasında üzerlerinde anlaşılama-yan hudut meselelerini çözmeye gayret edecek, aynı zamanda hudut üzerinde düzen ve güvenliği en iyi şartlar içinde sağlamak için alınmasını faydalı sayacağı tedbirleri temsil edilen Hükümetler- den her birinin onamasına sunacaktır.

Madde — 7

Birinci ve ikinci derece hudut memurları ve onların yanında ve yardımında bulunanlar hu- dutta kimliklerini bildirdikten sonra toplantının yapılacağı komşu toprağına serbestçe girecekler- dir.

Bu birinci ve ikinci derece toplantılarda bulunacak memurların üniforma ve silâhla gitmeye ve toplantılara böylece katılmaya hakları vardır.

Madde — 8

Anlaşan Taraflardan her biri bu Protokol hükümlerinin yerine getirilmesi dolayısıyla, memur olarak kendi toprağında bulunan şahıslara bilhassa yolculukları, barınmaları ve menfaatlerini tem- sil ettikleri memleket makamlarıyla irtibat araçlarını sağlamak için gereken yardımda buluna- caktır.

Bir vazife ile komşu Devlet toprağına gidecek olan memurlar taşıtlarıyla yanlarına alacakları yiyeceklerini her hangi bir resim ödemededen geçirebilecekler ve şahıs muafıklarından faydalan-abileceklerdir.

Madde — 9

Şikâyetçilerin, zarar görenlerin, tankların ve anlaşmazlıkta ilgililerce gösterilen uzmanların el- lerinde bir hudut toplantısı sırasında dinlenmek üzere komşu memlekete girmeleri için, kendi- lerini çağıran hudut makamı tarafından her birine verilen ve karşiki makameca vize edilen birer (bırakgeçsin - lesepase) kâğıdı bulunması lâzımdır.

Bırakgeçsin'i olan kimse hiç bir ayrıcalık veya muafıktan faydalanamaz; ancak kendi ihti- yaçları için gümrük resimlerinden ve başka resimlerden muaf olarak yanında 5 kiloğramı aşmayan ağırlıkta yiyecek ve tütün götürebilecektir.

Madde — 10

Bu Protokolün yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak iki ay içinde anlaşan Taraflar hudut makamları sahiplerinin ad ve unvanlarını, her zaman buldukları yeri, faaliyetleri alanını, hu- dut toplantılarının yapılacağı yerlerin adlarını ve bilhassa şahısların, malların geri verileceği ve hudut makamları yazışmalarının alınıp verileceği ve kuryelerin buluşacağı yerlerin gösterilme- si suretiyle hudut kapılarının listesini diplomasi yoluyla birbirlerine bildireceklerdir.

2. nci maddenin son fıkrasında gösterilen bildiriye teyit etmek üzere bir hudut makamın- da her memur değiştiğinde bu değişiklik iki ay içinde diplomasi yoluyla karşı tarafa haber verile- cektir.

Üçüncü Bölüm

Hudut bölgesinde genel düzen ve güvenlik

Madde — 11

Anlaşan Taraflar hudut bölgelerinin öteki Tarafın güvenlik ve ülke bütünlüğüne karşı yönetile-cek hareketler için kullanılmasına, herbirinin kendi toprağında kendi takdirine bırakılan, uygun tedbirlerle engel olmayı karşılıklı olarak taahhüt ederler.

Madde — 12

Yetkili hudut makamları hudut bölgesinde öteki Tarafın rejimine veya güvenliğine karşı yönetilen eylemlerde bulunmak amacıyla bir veya birkaç şahıs tarafından hazırlıklar yapıldığını öğrendikleri takdirde hemen birbirlerine haber verecekler ve bu hususta elde edebilecekleri bütün bilgileri birbirlerine bildireceklerdir.

Adı geçen makamlar, her ne mahiyette olursa olsun, ülkeleri içinde işlenen ve faillerinin öteki Tarafa sığınmaları imkânı bulunan bütün haydutluk eylemlerini karşılıklı olarak birbirlerine bildireceklerdir.

İki memleketten her birinin makamları gerek bu eylemlerin önüne geçmek, gerek faillerin hududu aşmalarını önlemek için bütün faydalı tedbirleri alacaklardır; bu hususta alınacak tedbirler lüzumunda hudut toplantılarında oybirliğiyle karar-laştırılacaktır.

Madde — 13

İki Tarafın biri kendi hudut bölgesinde güvenlik hareketlerine girişmeyi kararlaştırdığı takdirde lüzum görürse bunu hudut makamları aracılığıyla öteki Tarafa bildirecek ve bildirilen Taraf da bu hareketlerin başarılması için faydalı sayacağı bütün tedbirleri alacaktır..

Kararlaştırılan tedbirler bu iş için yapılacak hudut toplantısı tutanağına geçirilecektir.

Madde — 14

Anlaşan Taraflar, hududu tek veya topluca hareket eden silâhlı şahısların taarruzlarına karşı devamlı olarak korumak için her cins tabanca ve rövelverler dâhil olmak üzere silâh veya harb mühimmatı taşıyan her şahsın huduttan içeri girmesini önlemek için bütün faydalı tedbirleri almayı taahhut ederler. Bu hususta alınacak bütün tedbirler veya yasamalar öteki Tarafa bildirilecektir.

Madde — 15

Her hangi bir yanlışlığa yer bırakmamak üzere, Anlaşan Taraflar asker teşkillerinin yapacakları atış talimlerini hududun iki yanında 5 er kilometrelik bölgelerde ancak bu maksat için hazırlanmış atış alanlarında ve bir subayın komutası altında yapılabileceğini kararlaştırmışlardır.

Madde — 16

Hudut bölgesi içinde işlenen bütün suçların veya haydutluk hareketlerinin failleri ile bu bölge dışında işlenen bütün suçların veya haydutluk hareketlerinin bu bölgeye sığınan failleri ilgili makamlarla hemen tutulacaklar ve bu makamlar zararların ödenmesi için bütün tedbirleri alacaklardır.

Suçlular suçun işlendiği Devlet vatandaşı oldukları takdirde bu Devletin birinci derecede makamlarının yazılı istemi üzerine başka bir işlem yapılmaksızın teslim olunacaktır; bu istem kâğıdı bu Protokole bağlı 1 numaralı Ekteki örneğe uygun olacaktır. Teslim istem kâğıdı gelinceye kadar suçlu gözaltına alınacaktır. Bu gözaltı üç aydan çok sürmeyecektir.

Suçlular ülkesine sığındıkları Devletin vatandaşı iseler, bu memleketin kanunlarına göre orada kovuşturulacaklardır. Bu halde suçun kendi ülkesi içinde işlendiği Devlet makamlarının, adli kovuşturmayı kolaylaştıracak takdir unsurlarını hudut yoluyla vermeleri gereklidir.

Her iki halde, hudut makamları bu kovuşturma neticesinden birbirlerine haber vereceklerdir.

Her ne suretle olursa olsun vatandaşlığa geçmek, bir şahsın geri verilmesi istemini gerektiren suçun işlenmesinden sonra olmuş ise yukarıda gösterilen usule göre geri verme istemine karşı defî olarak kullanılamaz.

Madde — 17

İlgili ikinci derece hudut makamının elden çıkarılmasını memleketinin esenliği için zararlı göreceği kâğıtlar ve belgeler ayırık olmak üzere, hudut rejimi usulüne göre teslim olunan bir suçlunun yakalanması sırasında beraberinde bulunan bütün kişilik eşya, kâğıd ve belgeler, silâhlar, mallar ve hayvanlar teslim sırasında öteki Taraf hudut makamlarına verilecektir.

Bu şartlarla olan her teslim bu hususta yetkili memur tarafından verilen alındı karşılığında yapılacaktır.

Madde — 18

Hudut bölgesinde yapılan her silâh veya mühimmat zaptı, suçlunun öteki Devletin vatandaşı olması veya bu Devletin ülkesinde devamlı olarak oturması halinde öteki Tarafın birinci derece hudut makamına yazı ile bildirilecektir.

Madde — 19

Haydutluk hareketlerinin faileri ve kaçakçılar hudut bölgesinden mutlaka uzaklaştırılacak ve bundan böyle bu bölgede oturmalarına izin verilmeyecektir.

Hudut bölgesinde oturanlardan olup durum ve faaliyetleri karşı Taraf hudut makamlarının devamlı şikâyet ve başvurularına konu olanlarla öteki Devletin güvenliğine karşı suç işlemeyi âdet edinmiş yahut bu eylemlerin tahrikçi ve teşvikçisi olarak tanınan kimselerin zararsız bir hale getirilmeleri hususunda tesirli tedbirler alınacaktır.

Madde — 20

Usulüne uygun bir belge ile izinli olmaksızın hududu geçecek olan her şahıs tutulacak ve o yerin kanunlarına aykırı hareket etmişse, adli kovuşturmaya uğrayacak ve hüküm giyeceği cezanın sonunda geldiği memleketin hudut makamlarına veya bu hususta yetkili hudut memurlarına alındı karşılığında teslim olunacaktır.

Yanlışlıkla yahut yolunu şaşırarak hududu geçmiş oldukları anlaşılanlar, haklarında başka bir işlem yapılmaksızın karşı Taraf hudut makamlarına teslim olunurlar.

Madde — 21

Tek veya topluca öteki ülkeden gelip sığınma isteği göstermek suretiyle iki Taraftan birinin hudut bölgesine girecek olan şahıslar sığındıkları yer hudut makamları tarafından hemen yakalanıp silâhsızlandırılacaklar ve 20 nci maddede gösterilen şartlar içinde geldikleri memleketlere çevrilmedikleri takdirde hudut bölgesi dışına çıkarılacaklardır.

Bu mülteciler için hudut bölgesine girmek yasak olacaktır.

Kendisine sığınılan memleket hudut makamları bu maddeyi uygulayarak aldıkları silâhsızlandırma ve uzaklaştırma tedbirlerini mültecilerin bıraktıkları memleketin hudut makamlarına bildireceklerdir.

Madde — 22

Anlaşan Taraflardan her biri öteki Tarafın ülkesinde oturan şahısların kendi topraklarına göçmelerini hiçbir suretle teşvik etmemeyi taahhüt eyler.

Madde — 23

Bir Tarafın vatandaşı olan ve aynı zamanda vatandaşı olduğu Devletin ülkesinde oturan şahıslarla öteki taraf resmî makamları yazışma ve konuşma yapmaktan sakınacaklardır.

Madde — 24

Devlet veya tertiere ait olup sahiplerinden kanıtımsuz olarak alınmış hayvanlar veya eşya öteki Taraf hudut bölgesinde bulunduğu takdirde tanıma veya tasarruf bakımından hiçbir anlaşmazlık çıkmazsa öteki Taraf makamlarına alındı ile geri verilecektir.

Bu madde ile belirtilmiş olan hudut usulü, kaybolup veya yanlışlıkla hududun öte tarafına götürülüp öteki hudut bölgesinde bulunan hayvanların geri verilmesinde de uygulanabilir; böyle bir durumda gümrük idaresinin takdir yetkisi tamdır. Yukarıda gösterilen usule uygun olarak hayvanların veya eşyanın geri verilmesi dolayısıyla hiçbir resim veya tazminat alınmayacaktır. Ancak besleme ve koruma harcamaları malsahibine ait olacaktır.

Madde — 25

Bu Protokol Türkiye ile Irak arasında 5 Haziran 1926 tarihinde Ankara'da imzalanmış olan Andlaşmanın iyi komşuluk münasebetlerine dair bulunan ikinci bölümünün yerini tutacaktır.

Geçici Madde

Bu Protokolün yürürlüğe girmesinden önce ortaya çıkıp 5 Haziran 1926 Andlaşması gereğince vazife gören hudut makam ve kurulları tarafından incelenme ve çözümleri tamamlanmamış olan hudut olay ve anlaşmazlıkları bu Protokoldeki hükümler çevresinde incelenip çözülecek, üzerlerinde bu yoldan bir anlaşmaya varılamıyan meseleler hakkında kesin kararlar Türkiye - Irak Daimî Hudut Komisyonunun ilk toplantısında verilecektir.

Hasan Saka
Feridun Cemal Erkin

Nuri Essaid
Abdüülâh

1 Numaralı Ek

Makamı .

Yakalama ve teslim istemi

(No . . . . .

Sanığın adı ve soyadı:

Sanığın baba veya anasının adı:

Doğum yeri:

Doğum tarihi:

Sanığın uyrukluğu:

Olayın tarihi:

Olayın yeri:

Olayın nevi:

Olayın özeti:

Sanığın kaçış yönü:

Sanığın sığınması umulan yer.

Sanığın yakalanmasını ve teslimini dilerim:

İmza:

İhtar :

1. — Bu ilk bilgiler ek olarak da tamamlanabilir.
2. — Kimliği belirtilemeyen sanıkların izleri istemin hemen yapılışında teslim alınacaktır. Araştırma sonucu mümkün olduğu kadar çabuk bildirilecektir.
3. — Sanığın kimliği ve sığınma yeri belirsiz kaldığı halde, acele soruşturma yapılarak sonu istiyen makama bildirilecektir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE IRAK KIRALLIĞI ARASINDA SUÇLULARIN GERİ VERİLMESİ SÖZLEŞMESİ

Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselâns İsmet İnönü

ve

Irak Kırallığı Naibi Altes Prens Abdülilah

Suçluların geri verilmesini düzenlemek için bir Sözleşme yapmaya karar vererek bu iş için aşağıda adları yazılı yetkili temsilcilerini tâyin etmişlerdir:

Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü:

Ekselâns Hasan Saka

Trabzon Milletvekili, Dışişleri Bakanı

Ekselâns Feridun Cemal Erkin

Dışişleri Bakanlığa Umumi Kâtibi, Büyük Elçi

Irak Kırallığı Naibi Altes Abdülilah:

Ekselâns Al Farık Nuri Essaid

Âyan Meclisi Başkanı, Rafidain Nişanının 1 nci Rütbesini hâmil

Ekselâns Abdülilah Hafidh

Saylavlar Meclisi Üyesi

Bu temsilciler usulüne uygun yetki belgelerini gösterdikten sonra aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde — 1

Sözleşen taraflar, bu Sözleşme hükümleri gereğince birbirleri adalet makamlarınca kovuşturulan veya hüküm giydirilmiş olan ve ötekinin ülkesinde bulunan şahısları karşılıklı olarak birbirlerine geri vermeyi taahhüt ederler.

Şu kadar ki, Sözleşen taraflar kendi vatandaşlarını geri vermezler.

Suçluların geri verilmesi, ancak, geri verilme kendisinden istenen Devletin ülkesi dışında işlenmiş olan bir suçtan dolayı kovuşturma yapılması veya hüküm giydirilmiş olması hâlinde kabul olunur.

Madde — 2

Sanık veya hükümlünün geri verilmesi istenebilmek için, üzerlerine atılan suçun her iki memleket kanunlarına göre en aşağı bir yıl hapis veya daha ağır cezayı gerektirmesi lâzımdır.

Geri verme istemi kesinleşen bir hükmün yerine getirilmesi için yapıldığı takdirde ancak suçlu, her iki memleketin kanunlarına göre en az bir yıl hapis veya daha ağır bir cezayı gerektirebilen bir eylem için altı aydan çok hapis cezasına kesin olarak hüküm giymiş ise geri verme yapılır.

Madde — 3

Geri verme suçunun, yine, her ne şekil ve mahiyette olursa olsun teşebbüs veya iştirak hallerinde de bu teşebbüs veya iştirak geri vermeyi isteyen Devlet ve geri verme kendisinden istenen Devletin kanunlarına göre, 2, nei madde hükümlerine göre cezayı gerektirdiği takdirde yapılır.

Madde — 4

Aşağıdaki hallerde suçluların geri verilmesi istemi kabul olunmaz :

- a) Siyasi suçlar ve onlara bağlı eylemler ,
- b) Askerî suçlar, onlara bağlı eylemler ,
- c) Ancak zarar gören şahsın şikâyeti üzerine kovuşturulabilen ve bu şahsın vazgeçmesiyle kovuşturulmasına son verilmesi gereken suçlar ;
- d) Geri verilmesi istenen şahıs gerek geri isteyen Devletin ve gerek geri verilmesi kendisinden istenen veya suç ülkesi üzerinde işlenmiş bulunan Devletin kanunlarına göre zamanlaşımına uğramış yahut düşmüş bir suçtan ötürü kovuşturulmakta ise ;
- e) Geri verilmesi istenen şahıs geri verme kendisinden istenen memlekette aynı suçtan ötürü kovuşturulmakta ise veya kesin surette dâva dışı görülmüş veyahut hükümlülüğüne veya sorumsuzluğuna veyahut beraetine hüküm verilmişse ;
- f) Geri verme kendisinden istenen Devletin makamları kendi kanunları gereğince suçlu hakkında hüküm vermeye yetkili ise ;
- g) Suç, üçüncü bir Devletin ülkesinde işlenmiş olup da geri verme kendisinden istenen Tarafın kanunları, yabancı memlekette işlenmiş olan böyle bir suçtan ötürü kovuşturma yapılmasını kabul etmez ise.

Ancak :

1. Devlet Başkanının şahsına ve ailesi üyelerine karşı işlenen herhangi bir suç ;
2. Hükümet Başkanına karşı işlenen öldürme veya buna teşebbüs veyahut iştirak ;
3. Her ne maksatla yapılmış olursa olsun yol kesicilik ve işkence suçları ve işkence ile yapılan hırsızlık suçu ;

Siyasi suç veya böyle bir suça bağlı eylem sayılamaz.

Madde — 5

Suçluların geri verilmesi istemi, her zaman diplomasi yoluyla yapılmak gerektir.

Madde — 6

Suçlunun geri verilmesini gerektirmiyen ve 4 ncü maddede yazılı bulunan hallerde, eylemlerin mahiyetini takdir etmek yalnız geri verme kendisinden istenen Devlete aittir.

Şu kadar ki, siyasi bir suçtan dolayı geri verme istemi, ancak, geri verme kendisinden istenen Devletin yetkili mahkemesi tarafından suçun siyasi olduğuna dair bir karar verilmiş olması halinde reddedilebilir.

Madde — 7

1. Sanık veya suçlunun geri verilmesi hakkındaki istem kâğıdına aşağıdaki belgelerin eklenmesi gerektir :

- a) Yetkili adalet makamından çıkmış yakalama veya tutma emri ;
- b) Suçun nevini gösteren bir kâğıt ile bahse konu suç için uygulanacak kanun hükümlerinin metni ;
- c) Geri verilmesi istenen sanık veya suçlunun niteliklerini kapsıyan kaabil olduğu kadar taf-

sılı bir beyan kâğıdı veya kimlik kâğıdı ve mümkünse fotoğrafı;

d) Vayta, dâva hakkında soruşturma yapan yargıç tarafından onanmış ifade tutanakları.

2. Geri verme istemi giyap veya savunmadan kaçınma halinde hüküm giymiş olan bir şahıs için ise istem kâğıdına yukardaki fıkrada yazılı belgelerden başka hüküm özeti ve hükmün dayandığı kanun maddeleri eklenecektir.

3. Geri verme istemi, yüzüne karşı hüküm giymiş olan bir şahıs hakkında ise istem kâğıdına aşağıdaki belgelerin bağlanması gerektir:

a) Hükümün bir örneği,

b) Hükümlünün kimliğini oldukça tafsilli bildirir bir beyan kâğıdı veya kişilik kâğıdı ve mümkünse fotoğrafı;

c) Hükümün dayandığı kanun maddelerinin bir örneği;

d) Hükümün yerine getirilmesi lâzım olduğunu gösterir yetkili makamdan verilmiş bir belge.

4. Mülke karşı işlenmiş suç bahse konu olduğu takdirde suçtan meydana gelen veya meydana getirilmesine teşebbüs olunan zararın aşağı yukarı tutarı bildirilecektir.

5. Gönderilen kâğıtlar, geri verme isteminde bulunan Devletin kanunları ile belirtilen şekilde düzenlenecek ve bunların aslı veya geri verme isteminde bulunan Devletin mahkemesi veyahut başka herhangi yetkili bir makamı tarafından onanmış örneği gönderilecektir. Bu kâğıtlara, geri verme kendisinden istenen Devletin dilinde veya Fransızca yazılmış ve geri verme isteminde bulunan Devletin diploması memuru veya geri verme kendisinden istenen Devletin yeminli bir tercümecisi tarafından onanmış bir tercüme bağlanacaktır.

6. Suçlunun geri verilmesi kendisinden istenen Devlet, yukarda yazılı kâğıtları alır almaz, geri verme istemi ilk bakışta kabul edilemeyecek şekilde görünmiyorsa, istem hakkında sonradan karar vermek üzere, yetkili makamlar geri verilmesi istenen şahısları tutmak veya başka herhangi uygun bir tedbir almak suretiyle kaçmalarını önler.

7. Geri verme istemine konu olan suçun bu Sözleşme gereğince geri vermeyi gerektirir suçlardan bulunduğundan kuşkulanırsa geri verme isteminde bulunan Devletten açıklama istenilecek ve verilen açıklama kuşkuyu gidermedikçe suçlu geri verilmeyecektir. Açıklama dileği geri verme isteminde bulunan Devletin diploması memuruna gönderildiği günden başlayarak üç ay içinde yerine getirilmemişse tutulan şahıs salıverilebilecek ve hakkında alınan tedbirler kaldırılabilir.

Madde — 8

Geri verme kendisinden istenen Taraf, suçun bu Sözleşme gereğince geri vermeyi gerektireceğine inanırsa suçluyu yakalatacak ve olay hakkında inceleme ve soruşturmayı yaptıracak ve sonunda dosyanın tam veya yeter olduğuna, geri verilmesi istenilen şahsın, sanık veya hükümlü gösterilen şahıs olduğuna ve hükümlülük halinde buna sebep olan suçun, hükmün çıktığı zamanda, geri vermeyi gerektiren suçlardan bulunduğuna inanırsa geri verecektir.

Madde — 9

Suçlunun geri verme istem kâğıdıyla buna eklenmesi lâzım gelen bu Sözleşmede yazılı belgeler geri verme kendisinde istenen Tarafa verilmeye kadar geçecek zaman içinde suçlunun kaçması umulduğu takdirde, bu belgelerin gelmesi beklenmeksizin geri verme kendisinden istenen Devlet Dışişleri Bakanlığına geri vermeyi isteyen Devlet tarafından telgraf veya posta ile yapılacak başvurma, yahut bu Devletin diploması memuru tarafından yapılacak dilek üzerine geri verme kendisinden istenen Devlet suçlunun, geçici olarak, tutulmak yahut herhangi bir başka tedbir almak suretiyle kaçmasını önliyecektir.

Şu kadar ki, bu halde suçun nevi ve mahiyeti ve cezanın derecesi ve suçlu hakkında yetkili makamdan geçici olarak tutma emri çıkmış olduğu bildirilmek gerektir.

Bu suretle geçici olarak tutulan veya hakkında başka bir tedbir alınmış olan şahıs hakkındaki geri verme istem kâğıdı ve belgeleri tutma veya başka tedbir tarihinden başlayarak üç ay içinde

geri verme kendisinden istenen Devlete ulaştırılmazsa geri istenen şahıs salıverilir, yahut hakkındaki tedbir kaldırılır.

Madde — 10

Geri verilmesi istenen şahsın suçtan elde ettiği yahut üzerinde bulunup alınan eşya, suçu işlemekte kullanılan aletler ile suçu işlediğini ispata yarayan herşey, üçüncü şahısların hakları saklı kalmak şartıyla ve yetkili makamın takdirine göre, o şahıs ile aynı zamanda geri verilecek ve geri verme kabul edilmiş iken suçlu, ölümü veya kaçması sebebiyle geri verilememiş olsa bile bu eşya geri vermeyi isteyen Devlete yine verilecektir. Bu, geri veren memlekette istenilen şahıs tarafından gizlenmiş olan veya depo edilip de sonradan bulunan aynı mahiyetteki bütün eşyayı da kapsıyacaktır.

Madde — 11

İstenilen kişi kendisinden geri verme istenilen Devlet ülkesi içinde geri verme istemini gerektiren suçtan başka bir suç sebebiyle kovuşturulmuş veya hüküm giymiş ise, geri verilmesi kovuşturma sonuna veya cezasını çekmesine veyahut cezanın affine veya kaldırılmasına kadar geciktirilebilecektir.

İstenilen şahıs, kendisinden geri verme istenilen Tarafın makamlarınca, ceza kanunlarına aykırılıktan başka bir sebepten dolayı kovuşturulduğu ve bu da onun zorla getirilmesini veya tutulmasını gerektirdiği takdirde, geri verme kovuşturmanın veya tutukluğun bitimine kadar geciktirilebilecektir.

Bununla beraber, geri vermeyi isteyen memleketin kanunlarına göre bu gecikmeden, kovuşturmada zamanaşımı veya başka önemli zorluklar çıkabilirse, bazı özel düşünceler engel olmadığı takdirde ve isteyen memlekette kovuşturma biter bitmez istenen şahıs, tekrar geri verilmesi taahhüt edilmek şartıyla, geçici olarak teslim edilecektir.

İstenen şahıs, fertlere karşı giriştiği yüklenme gereklerini, geri verme sebebiyle yerine getiremeyecekse ilgililerin yetkili makamlar önünde haklarını aramaları hali saklı kalmak üzere geri verme yine yapılacaktır.

Madde — 12

Geri verme istemi kabul edilince, istenilen şahıs, geri verme kendisinden istenen Devletin ya hudut kapısında yahut bindirme limanında isteyen Devletin emrine verilecektir.

Geri verilmesi kabul edilen şahıs, geri verme kararının bildirilmesinden başlayarak bir ay içinde isteyen Devlet tarafından teslim alınmazsa salıverilebilecektir.

Madde — 13

Teslim olunan şahıs, ancak, teslimini gerektiren suç veya suçlardan ötürü yargılanabilir.

Bununla beraber, geri veren Devlet kabul ederse, yahut geri verilen şahıs, kendisini geri veren memlekete dönmek imkânı varken bundan faydalanmazsa o şahıs, teslimi gerektiren suç veya suçlardan başka bir sebeple tutulabilir ve yargılanabilir.

Teslim olunan şahsın üçüncü bir Devlete geri verilmesi de ancak, yukarıda yazılı şartlarla olabilecektir. Bununla beraber, geri verilen şahıs yargılanmaya razı olursa, kendisini teslim eden Devletin iznini almayı lüzum yoktur; yalnız bilgi verir.

Bu madde hükmü, geri vermeyi isteyen Devletin ülkesinde, teslimden sonra işlenen suçlar hakkında uygulanmaz.

Madde — 14

Sözleşen Taraflardan birinin geri verilmesini istediği şahıs, başka suçlarından ötürü bir veya birden çok Devlet tarafından istenmekte ise en ağır suç kendi ülkesi üzerinde işlenmiş olan Devlete ve suçları ağırlık bakımından, aynı derecede bulunuyorsa vatandaşı olduğu Devlete teslim olunur.

Geri verilmesi istenen şahıs, istiyen Devletlerden hiç birinin vatandaşı olmazsa ve suçları da aynı derecede ağır ise, hangi Devletin istem kâğıdı önce alınmışsa o Devlete teslim olunur. Suçun ağırlığı geri verme kendisinden istenilen Devletin kanunlarına göre belirtilir.

Madde — 15

Bir suçlunun geri verilmesi işi Sözleşen Taraflardan biriyle üçüncü bir Devlet arasında olursa, geri vermeyi gerektiren suç, 4 ncu maddede yazılı suçlardan olmamak ve suçlu da kendi vatandaşı bulunmamak şartıyla 10 ncu maddede yazılı eşyanın kendi ülkesinden transit olarak geçmesini öteki Taraf kabul edecektir.

Transit istemi, 7 nci maddede yazılı belgeleri aklı veya usulüne göre onanmış örneği verilerek, diploması yoluyla yapılmak gerektir.

Madde — 16

Sözleşen Taraflar, ülkelerinde suçlunun tutulması, beslenmesi ve nakliyle 11 nci maddede yazılı geçici teslim dolayısıyla yapılan harcamaların ödenmesini karşılıklı olarak istemiyceklerdir.

Sözleşen Taraflardan birisine, üçüncü bir Devlet tarafından geri verilen veya geçici olarak teslim olunan ve öteki Tarafın ülkesinden transit olarak geçen şahıs için yapılan harcamaları geri vermeyi veya geçici olarak teslimi istemiş olan Devlet ödeyecektir.

Madde — 17

Onama belgelerinin alınıp verilmesinden 15 gün sonra yürürlüğe girecek olan bu Sözleşme bir yıl süre ile yürürlükte kalacaktır. Bu sürenin bitmesinden altı ay önce Taraflardan biri Sözleşmeye son vermek istediğini öteki tarafa bildirmezse Sözleşme kendiliğinden süresiz olarak uzatılmış sayılacak ve böyle bir bildiri de bulunulduktan ancak altı ay sonra yürürlükten kalkacaktır.

Bu Sözleşme onanacak ve onama belgeleri en kısa bir zamanda Bağdat'da alınıp verilecektir.

Ankara'da 29 Mart bin dokuz yüz kırk altı tarihinde Türkçe, Arapça ve Fransızca olarak yapılan bu Sözleşmenin, anlaşmazlık halinde, Fransızcası esas tutulacaktır.

Hasan Saka
Feridua Cemal Erkin

Nuri Essaid
Abdulh

Ankara; 29 Mart 1946

Ekselâns;

Bağün imzalanan Suçluların geri verilmesi Sözleşmesinin Devlet Başkanı ile ailesi üyelerinin şahıslarına karşı işlenen suçların siyasi suç veya böyle bir suça bağlı eylem sayılmıyacağı hakkındaki 4 ncu maddesinin buna ilişkin fıkrasını gözöünde tutarak, Devlet Başkanlığı görevini fiilen yapan şahıslara, veliahda veya gerekince Devlet Başkanlarının yerine geçeceklerle karşı işlenen suçların da siyasi bir suç veya böyle bir suça bağlı eylem sayılmıyacağını Ekselânsınıza bildirmekle şeref kazanırım.

En derin saygılarımın kabulünü Ekselânsınızdan rica ederim.

Ekselâns

Al Farık Nuri Essaid:
Irak Âyan Meclisi Reisi.
Ankara

Feridun Cemal Erkin

Ankara 29 Mart 1946

Ekselâns,

Bugün imzalanan Suçluların geri verilmesi Sözleşmesinin Devlet Başkanı ile ailesi üyelerinin şahıslarına karşı işlenen suçların siyasi suç veya böyle bir suça bağlı eylem sayılmıyacağına dair 4 ncü maddesinin buna ilişkin fıkrası hakkındaki Ekselânsınızın mektubunu aldığımı ve, karşılık olarak, Devlet Başkanlığı görevini fiilen yapan şahıslara, veliahde veya gerekince Devlet Başkanlarının yerine geçecekleri karşı işlenen suçların da siyasi bir suç veya böyle bir suça bağlı eylem sayılmıyacağını Ekselânsınıza bildirmekle şeref kazanırım.

En derin saygılarımın kabulünü Ekselânsınızdan rica ederim.

Ekselâns Feridun Cemal Erkin
Büyük Elçi
Dışişleri Bakanlığı
Umumî Kâtibi.
Ankara

Nuri Essaid

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE İRAK KIRALLIĞI ARASINDA HUKUK, CEZA VE TİCARET İŞLERİNE İLİŞKİLİ ADLİ YARDIM SÖZLEŞMESİ

Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselâns İsmet İnönü
ve

Irak Kırallığı Naibi Altes Prens Abdülilâh

Hukuk, Ceza ve Ticaret İşlerinde Adli yardımlaşma münasebetlerini düzenleme arzusuyla bu konu üzerinde bir Sözleşme yapmayı kararlaştırmışlar ve aşağıda adları yazılı yetkili temsilcilerini tâvin etmişlerdir:

Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü:

Ekselâns Hasan Saka

Trabzon Milletvekili, Dışişleri Bakanı

Ekselâns Feridun Cemal Erkin

Dışişleri Bakanlığı Umumi Kâtibi, Büyük Elçi

Irak Kırallığı Naibi Altes Prens Abdülilâh:

Ekselâns Al Farık Nuri Essaid

Âyan Meclisi Başkanı, Rafidain Nişanının 1. cı Rütbesini hâmil.

Ekselâns Abdülilâh Hafidh

Saylavlar Meclisi Üyesi

Bu Temsilciler usulüne uygun yetki belgelerini gösterdikten sonra aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Birinci Bölüm

Hukuk ve Ticaret işlerinde Adli Yardımlaşma

Madde — 1

1. Sözleşen Taraflardan her birinin uyrukları öteki Taraf ülkesinde şahıslarının ve mallarının kanun ve adalet yönünden korunması hususlarında vatandaşa yapılan işlemlerden aynıte faydalanacaklardır.

2. Bunlar mahkemelere serbestçe başvuracaklar ve vatandaşların bağlı olduğu, aynı şekil ve şartlarla dâva açabileceklerdir.

Madde — 2

1. Sözleşen Devletlerden birinin mahkemelerinde dâvacı veya dâvaya dâhil olan, birisinin ülkesinde ikametgâh sahibi bulunan öteki Taraf uyruğu gerek yabancılık sıfatlarından gerek mahkemelerine başvurduğu memlekette ikametgâh veya konutu bulunmamasından ötürü her ne ad ile olursa olsun hiç bir kefalet veya teminat akçası vermekle ödevli tutılmıyacaktır.

2. Aynı kural mahkeme giderinin sağlanması için dâvası veya dâvaya dâhil olanlardan istenebilecek ödemeler hakkında da uygulanır.

Madde — 3

1. Kefalet, teminat akçesine veya ödemelere bağlı tutulmayan dâvacı veya dâvaya dâhil olana karşı, sözleşen Devletlerden biri ülkesinden çıkan mahkeme giderleri hakkındaki hükümlülük kararları öteki Tarafın yetkili makamı tarafından parasız yerine getirilecektir.

2. Bu istem diplomasi yoluyla yapılacak veya ilgili tarafından doğrudan doğruya yetkili makama gönderilecektir.

Madde — 4

Üçüncü maddede adı geçen mahkeme giderlerine ait kararlar, hükümlü tarafın sonradan yapacağı başvurma ayrık kalmak üzere, iki taraf dinlenmeksizin icranın yapıldığı memleket kanunlarına göre yerine getirilecektir.

Yetkili adalet makamı yerine getirme istemi hakkında karar vermek için hükümlülük kararının verildiği memleket kanunlarına göre kesin hükümlülük halini alıp almadığını incelemekle yetinecektir. Bu istem kâğıdına aşağıdaki belgelerin bağlanması gereklidir:

A) Hüküm fıkrası ve bunun kendisinden yardım istenilen Devletin dilinde veya Fransızca yazılmış ve yardım istiyen Devletin diplomasi veya konsolosluk memuru yahut her iki Devletten birinin yeminli bir tercümecisi tarafından onanmış bir tercümesi,

B) Kararın kesin hüküm halini aldığını bildiren yardıma istiyen Devletin yetkili makamı tarafından verilmiş bir beyan kâğıdı. Bu makamın yetkisi, adı geçen Devletin Adalet Bakanlığı tarafından onanacak ve bu beyan kâğıdı ile şahadet kâğıdı yukarda anılan hükümlere uyularak tercüme edilcektir.

Yetkili makam, yerine getirme istemi hakkında karar vermek için, ilgilinin aynı zamanda istemesi şartıyla, bu maddede yazılı tercüme ve onama giderleri tutarını da kestirecektir. Bu giderler mahkeme giderleri gibi sayılacaktır.

Madde — 5

Sözleşen Devletlerden birinin uyruğu öteki Devletin ülkesinde vatandaşların bağlı olduğu şartlar içinde adli yardımdan parasız faydalanacaktır.

Madde — 6

Dilekçi, parasız adli yardım istediği memlekette oturuyorsa geliri hakkında bir şahadet kâğıdı alabilecektir. Bu şahadet kâğıdı dilekçiye oturduğu memleketin yetkili makamı tarafından verilecek ve dilekçi kendi memleketinde oturuyorsa bu şahadet kâğıdı gösterileceği memleketin diploması veya Konsolosluk memuru tarafından parasız onanacaktır.

Dilekçi, üçüncü bir Devlet ülkesinde oturuyorsa kendi Devletinin yetkili diploması veya Konsolosluk memuru tarafından verilmiş bir şahadet kâğıdı yeter sayılacaktır.

Madde — 7

Adli yardım istemi hakkında karar vermekle ödevli olan makamın kendisine verilen şahadet kâğıdı ve bilgiyi, görevi sınırları çevresinde incelemek ve yeter derecede aydınlanmak için tamamlayıcı bilgi edinmeye hakkı vardır.

Madde — 8

Sözleşen Devletlerden birinin yetkili makamı tarafından parasız yardımdan faydalanması kabul edilen taraf, bu sözleşme hükümlerine göre sözleşen öteki Devlet adalet makamları önünde, aynı dâvaya ilişkin usule ait bütün işlemler için dahi bu müsaadelerden faydalanacaktır.

Madde — 9

1. Hukuk ve ticaret işlerinde, sözleşen Devletlerden birinin makamlarından verilir öteki taraf ülkesinde oturan kişilere yapılacak bildirimler diploması yoluyla olacaktır. İstem kâğıdı, verilen belgenin çıktığı makamı, iki tarafın ad ve soyadı, meslek ve sanatlarını kendisine bildirecek kimsenin adresini, belgenin mahiyetini gösterecek ve kendisinden yardım istenilen Devletin diliyle yahut Fransızca yazılmış olacaktır. Bildirilecek belgenin onanmış bir tercümesi istem kâğıdına bağlı olacaktır.

2. Kendisine istem kâğıdı gönderilmiş olan makam, bildirim yapıldığını gösteren ve yapılmasına engel olan sebepleri kapsıyan belgeleri diploması memuruna gönderecektir.

Madde — 10

1. Bildiri kendisinden yardım istenilen Devletin yetkili makamı eliyle bu Devlet mevzuatının emrettiği şekillere göre yapılacaktır.

2. Bildirinin yapıldığı, gerek kendisine bildirilen kimse tarafından imzalanmış tarihli bir alımda gerek kendisinden yardım istenilen Devlet makamlarının, bildirinin yapıldığını, tarihini, şeklini gösterir bir şahadet kâğıdı ile tanıtılacaktır.

Madde — 11

1. Hukuk ve ticaret işlerinde sözleşen Devletlerden birinin adalet makamları, kendi mevzuatına göre, öteki Devletin yetkili makamına, bu makamın yargılama yetkisi çevresinde gerek bir sorgu işleminin gerek başka adli işlemin yapılması için başvurulabilecek;

2. İstinabe kâğıdı diploması yoluyla verilecek ve bu kâğıda kendisinden yardım istenilen Devlet dilinde veya Fransızca yazılmış bir tercüme bağlanacaktır. Bu tercümenin aslına uygun olduğu yardım isteyen Devletin bir diploması yahut konsolosluk memuru yahut iki Devletten birinin yeminli bir tercümeçisi tarafından onanacaktır.

3. Kendisine istinabe kâğıdı gönderilen makam, diploması memuruna istinabenin yapıldığı veya yapılmasına engel olan sebebi gösterir kâğıdı birlikte gönderecektir.

Yer bakımından yetkisizlik halinde, adı geçen makam istinabe kâğıdını kendiliğinden yetkili makama gönderebilecek ve bunu diploması memuruna bildirecektir.

Madde — 12

1. İstinabe kâğıdı kendisine gönderilmiş olan adalet makamı, kendi memleketi makamlarının çıkardığı istinabe kâğıtlarının gereğinin yapılması hususunda başvuracağı müeyyidelerin aynıını kullanarak istinabe yapmaya mecbur olacaktır. Uyuşmazlık halinde bulunun iki tarafın şahsen gelmeleri gerektiği takdirde bu müeyyidelerin uygulanması mecburi değildir.

2. İstinabe kâğıdının gereğinin yapılmasında güdülecek usul hakkında kendisinden yardım istenilen makam kendi memleketinin kanunlarını uygulayacaktır.

3. Yardım istiyen makam, istediği halde, ilgili tarafın bizzat hazır bulunabilmesi için, istinabenin yapılacağı tarih ve yer kendisine bildirilecektir.

Madde — 13

Diplomasi memuru tarafından istenilen bir bildirdiden yahut verilen bir istinabe kâğıdından doğacak zorluklar diplomasi yoluyla çözülecektir.

Madde — 14

Bir bildiri yahut bir istinabenin yerine getirilmesi, ülkesinde yapılacakları Devlet bunları ege-menliğine, güvenliğine ve kamu düzenine dokunacak mahiyette görürse, reddedilebilir. Bundan başka bir istinabenin yapılması, belgeler doğru çıkmaz veya yardım istenilen Devletin ülkesinde bu yürütüm adalet makamlarının görevi arasında bulunmazsa reddolunabilir.

Madde — 15

1. Bildirilen veya istinabelerin yapılmasında her ne mahiyette olursa olsun, hiç bir harç ve gider ödenmesine yer verilmeyecektir.

2. Şu kadar ki, yardımı istenilen Devletin tanıklara, bilirkişilere verilecek tazminatın, tanıkların kendiliklerinden gelmemeleri sebebiyle bir adalet memurunun yahut bir noterin işe karışmasından doğacak harcamaların ödenmesini yardım istiyen Devletten istemeye hakkı olacaktır.

Madde — 16

Sözleşen Devletlerden her birinin, öteki Devletin ülkesinde bulunan uyruklarına, diplomasi ve Konsolosluk memurları eliyle, hiç bir suretle de kullanmağı gerektirmeksizin doğrudan doğruya bildiriler yapmaya hakkı vardır.

Madde — 17

Sözleşen taraflardan her biri, öteki taraf adalet makamlarının diplomasi yoluyla verilen iste-mi üzerine kendi ülkesinde yürürülükte bulunan mevzuatın metinlerini ve gerekirse lüzumlu başka hukuk bilgilerini verecektir.

İkinci Bölüm

Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma

Madde — 18

Sözleşen taraflar, cezaya ilişkin.

- her türlü adli kâğıtların bilhassa celp kâğıtlarının bildirilmesi.
- Sanıkların, tanıkların, bilirkişilerin dinlenmelerine ait istinabelerin yapılması,
- Arama, keşif, zapt gibi başka adli işlerin yapılması hususlarında birbirlerine karşılıklı olarak yardımda bulunmayı kabul ederler.

Madde — 19

Adli yardım istemi, kendisinden yardım istenen Devletin kanunlarına göre işlem görür.

Bu Devletin makamları kendi dairelerinin benzer istemlerinde olduğu gibi aynı zor yollarına başvururlar.

İstem yerine getirilemezse, yardım isteyen Devlete bunun sebepleri bildirilir.

Madde — 20

Celp kâğıtlarının bildirilmesinde, kendisinden yardım istenen Devlet makamları celbi istenen şahsa, celp kâğıdı hükmüne uymayı kabul edip etmediğini sorarak cevabını yardım isteyen Devlete bildirecektir.

Kendisinden yardım istenen Devlet makamlarınca bildirilmiş bir celp kâğıdı üzerine yardım isteyen Devletin makamları önüne çıkmayı kabul eden tanık veya bilirkişi, uyrukluğu ne olursa olsun, kovuşturmaya sebep olan suçta veya getirilen şahsın kendisinden yardım istenen Devletin ülkesinden çıkmasından önce işlenmiş olan sair bir suçta, fail, ortak, yatak sıfatlarından biriyle kovuşturmaya veya cezaya uğratılmıyacağı gibi daha önce olmuş başka herhangi bir adli sebep dolayısıyla de şahıs hürriyetinde kayıda bağlı tutulmıyacaktır.

Yalnız, getirilen şahıs, dinlendikten sonra ve memleketten çıkmak mümkün olduğu günden başlayarak bir hafta içinde yardım isteyen Devletin ülkesinden çıkmazsa bu hüküm uygulanmaz.

Madde — 21

Aşağıdaki hallerde karşılıklı yardım zoru yoktur.

a) İstenen adli yardımın ilişkili olduğu suç, suçluların geri verilmesi hakkındaki sözleşme hükümlerine göre geri vermeyi gerektirmiyorsa,

b) Kendisinden adli yardım istenen Devlet bu istemi, egemenliğine veya güvenliğine ve esenliğine dokunur sayarsa,

c) Karşılıklı adli yardım istemi tamamıyla siyasi veya askerî işlere ilişkili olursa.

Madde — 22

Sözleşen Devletler, birbirinin uyruğuna karşı kendi mahkemelerinden çıkan ve hükmün verildiği Devlet mevzuatına göre cezalar kütüğüne geçirilmesi gereken kesin hükümler hakkında birbirlerine karşılıklı bilgi vereceklerdir.

Bu suretle gönderilen belgeler hükümlünün şahsi hallerine, hükmü veren mahkemeye, suça, hükmün tarihiyle verilen cezaya ait bilgiyi kapsayacaktır.

Madde — 23

Bu sözleşme hükümlerine göre, karşılıklı adli yardım isteminin yerine getirilmesi için, kendisinden yardım istenen Devlet makamlarının yaptığı harcamalar bu Devletçe yüklenilir.

Karşılıklı adli yardım istemi yerine getirilmediği takdirde de bu harcamalar kendisinden yardım istenen Devlete aittir.

Madde — 24

Bu bölüm hükümlerine göre karşılıklı adli yardım istemleri diplomasi yoluyla yapılır.

Madde — 25

Bu bölüm hükümlerine göre verilecek kâğıtlar yardım isteyen Devlet kanunlarına uygun olarak düzenlenecek ve bunlara kendisinden yardım istenen Devletin dilinde veya Fransızca yazılmış bir

tercüme iştirilecektir. Bu tercümenin aslına uvgunluğu yardımı isteyen Devletin diplomasi memuru veyahut yeminli tercümecisi tarafından onanmış olacaktır.

Madde — 26

Sözleşen Taraflardan her biri, Öteki Tarafın adli makamının diplomasi yoluyla yapacağı istem üzerine kendi ülkesinde yürürlükte bulunan mevzuatın metnini ve gerekirse her türlü lüzumlu kanun bilgilerini verecektir. Hakkında açıklama yapılması gereken hukuk meselesinin açıkça bildirilmiş olması şarttır.

Madde — 27

Onama belgelerinin alınıp verilmesinden 15 gün sonra yürürlüğe girecek olan bu Sözleşme bir yıl süre ile yürürlükte kalacaktır. Bu sürenin bitmesinden altı ay önce Taraflardan biri Sözleşmeye son vermek istediğini öteki tarafa bildirmezse Sözleşme kendiliğinden süresiz olarak uzatılmış sayılacak ve böyle bir bildiriye bulunulduktan ancak altı ay sonra yürürlükten kalkacaktır.

Bu Sözleşme onanacak ve onama belgeleri enkısa bir zamanda Bağdat'da alınıp verilecektir.

Ankara'da yirmi dokuz Mart bin dokuz yüz kırk altı tarihinde Türkçe, Arapça ve Fransızca olarak yapılan bu Sözleşmenin anlaşmazlık halinde Fransızcası esas tutulacaktır.

Hasan Saka
Peridun Cemal Erkin

Nuri Essaid
Abdüülilâh

Légation Royale d'Irak
Ankara
No H/3/60

Ankara, 21 Haziran 1947

Bay Bakan,

29 Mart 1946 tarihinde Ankara'da imzalanan Irak ile Türkiye arasında Dostluk ve İyi Komşuluk Andlaşması ile Hukuk, Ceza ve Ticaret İşlerine İlişkili Adli Yardım ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmeleri Irak Parlâmentosunca tasdik edilmiştir.

İşbu tasdik muamelesinin Irak Parlâmentosunda müzakeresinden evvel Bakanlığınıza şifahen vâkı olan mâruzatım veçhile tasdik muamelesinin ifasını Irak Anayasasına uygun kılmak için Andlaşma ve Sözleşmelerin metinlerindeki «Irak Kırallığı Naibi Altes Prens Abdülilâh» ibaresini «Irak Kırallı Majeste Faysal II» ibaresine çevirmek lüzumu ile karşılaşmış ve ona göre hareket edilmiştir.

Keyfiyeti Zatı Devletlerinin ıttılama arzederken bu hususta Türkiye Hükümetinin muvafakat ve mutabakatının tahriren tarafıma bildirilmesini rica eder, derin saygılarımı sunarım.

Ekselâns Hasan Saka
Dışişleri Bakanı
Ankara

No. 89955/50

Ta. 26/6/947

Bay Elçi,

Metni aşağıda tekrarlanan 21 Haziran 1947 tarihli ve H/3/60 sayılı mektubunuzu aldım:

«Bay Bakan,

29 Mart 1946 tarihinde Ankara'da imzalanan Irak ile Türkiye arasında Dostluk ve İyi Komşuluk Andlaşması ile Hukuk, Ceza ve Ticaret İşlerine İlişkili Adli Yardım ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmeleri Irak Parlâmentosunca tasdik edilmiştir.

İşbu tasdik muamelesinin Irak Parlâmentosunda müzakeresinden evvel Bakanlığımıza şifahen vâkı olan mâruzatını veçhile tasdik muamelesinin ifasını Irak Anayasasına uygun kılmak için Andlaşma ve Sözleşmelerin metinlerindeki «Irak Kırallığı Naibi Altes Prens Abdülilâh» ibaresini «Irak Kırallığı Majeste Faysal II» ibaresine çevirmek lüzumu ile karşılaşılmış ve ona göre hareket edilmiştir.

Kevfiyeti zatı Devletlerinin ıttılama arzederken bu hususta Türkiye Hükümetinin muvafakat ve mutabakatının tahriren tarafına bildirilmesini rica eder, derin saygılarımı sunarım.»

Mektubunuzda kaydedilen hususlar hakkında Hükümetimin muvafakat ve mutabakatını bildirir saygılarımı sunarım.

Ekselâns Seyid Ata Amin

Irak Elçisi

Ankara

Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 5 . IX . 1947 ve 1/225
Bu kanunun ilânının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığından gelen tezkerenin tarih ve numarası : 6 . IX . 1947 ve 1/784
Bu kanunun görüşmelerini gösteren tutanakların cilt ve sayfa numaraları : Cilt Sayfa
6 512,563,653:657,657,659:662